

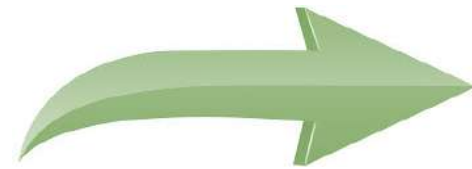
MINISTARSTVO
POLJOPRIVREDE

Kvalitativno vrednovanje provedbe LEADER pristupa u RH

Interno
18. svibnja 2021.

SVRHA

- utvrditi razinu spremnosti i razvojne potrebe LAG-ova kako bi se ostvarili preduvjeti za daljnji razvoj primjene LEADER pristupa kao i kvalitetnije procjene učinaka

PITANJA ZA VREDNOVANJE

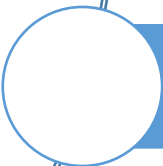
1: Koja je razina **učinkovitosti i kapaciteta LAG-ova** za provedbu LEADER pristupa i ostvarenje LRS-a?

2: Koji su **pristupi i izazovi** u pripremi i provedbi LRS-a od strane LAG-ova?

3: U kojoj mjeri je ostvarena **funkcionalnost** svih dionika u provedbi LEADER pristupa kroz PRR?

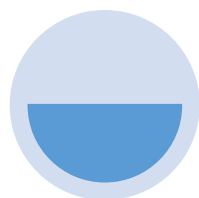

4: Koja je razina **spremnosti** LAG-ova za preuzimanje veće i **samostalnije** uloge za provedu LEADER pristupa u sljedećem programskom razdoblju?

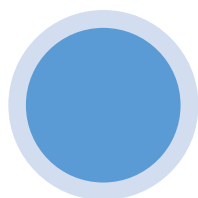
5: Koje su **prakse i potrebe** LAG-ova za provedbu **vrednovanja** LRS-ova i korištenje rezultata vrednovanja za daljnji rad?

IZVORI - METODE

Analiza dokumenata

godišnja izvješća LAG-ova,
LRS evaluacijski planovi
podaci iz GIP-a za 2019.
godinu
podaci UT za 2020. godinu

Podaci i informacije iz primarnih izvora - online upitnici (3 anketna istraživanja)

među LAG-ovima: 48 LAG-ova
među članovima LAG-ova: 280 članova
među nacionalnim dionicima

PAR NAPOMENA PRIJE NEGO KRENEMO DETALJNIJE

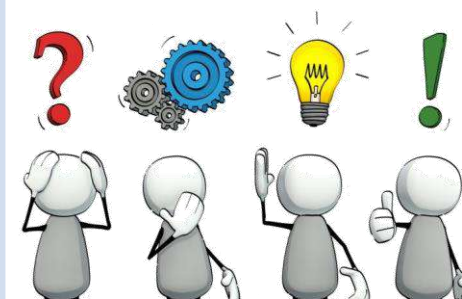
Ideja ovog sastanka

NIJE tražiti tko je kriv

JE vidjeti kako stvari stoje i kako se može bolje

NIJE vraćanje unazad i pravdanje

JE promjena u razmišljanju – s usklađenosti na rezultate (NDM koncept)

Evaluacijsko pitanje 1:

Koja je razina učinkovitosti i kapaciteta LAG-ova za provedbu LEADER pristupa i ostvarenje LRS-a?

IZAZOVI

LRS

- Ovisnost o dinamici procesa „odozgo”, odobrenja promjena alokacija, promjena kriterija, čekanje natječajne dokumentacije – LAG-ovi se percipiraju kao „produžena ruka”
- Procjena uspješnosti LAG-ova
- Izmjene Pravilnika i Smjernica za M19
- Smanjivanje operacija zbog tehničkih razloga
- Administrativno opterećenje – udruga + ustrojstvo upravljačkih tijela LAG-a
- Otežane kontrole na terenu (posebno 7.4)
- Educiranost zaposlenika u LAG-ovima o zakonskoj i pravnoj regulativi (gradnja, opremanje, šumska infr.. itd.)

MJERE

- TOP 7.4.1 – kompleksna, zahtjevna dokumentacija, nedostatna znanja zaposlenika LAG-a (građevinstvo), „rušenje” velikog broja projekata, mala vrijednost u odnosu na potrebnu dokumentaciju (nezadovoljstvo prijavitelja – JLS), javna nabava putem Agroneta u odnosu na ZJN
- TOP 4.2.1 i 4.1.1 – poteškoće u procesu odabira (LAG odabir i konačno odobravanje) te javna nabava za 4.2.1
- Nije se provodila M16 – smatraju kako postoji značajan interes

PROJEKTI

- Projekti su još u provedbi – ne vide značajne poteškoće
- Osiguravaju podršku kada se uoče problemi – izmjene u provedbi, javna nabava putem AGRONET-a

PODRŠKA U RJEŠAVANJU IZAZOVA

- Podršku su tražili od MP, APPRRR-a i LEADER mreže Hrvatske te HMRR-a
- Putem radionica, telefonskih razgovora i upita putem e-maila
- Interna Facebook grupa nekoliko LAG-ova

Kontradiktornosti, (subjektivna) interpretacija i kritike iz citata (odgovora) LAG-ova – TEME ZA RASPRAVU

- 1) Kao najveći nedostatak neki od LAG-ova navode činjenicu da nisu došli u priliku provoditi mjeru 16 – „kratki lanci nabave“ za koju smatraju da postoji interes i ozbiljne potrebe na terenu
- 2) Zaboravljanje obveze provedbe nabave koja treba ići preko AGRONET
- 3) Nedovoljna edukacija od strane MP i APPRRR-a.; Nejasnost uputa te velika administracija
- 4) LAG-ovi naglašavaju potrebu za stalnom edukacijom i važnost uzajamne pomoći, te pomoći koju dobivaju od svojih mreža te APPRRR-a.

EDUKACIJE? – što ćemo dalje s tim?

M16? – stvarno? Zašto im ne dati sad?

Upute? Zaboravljanje? – ima li lijeka i što je dovoljno/dobro?

Zablude – pr. tko ima „pravo“ sudjelovati na LAG natjecajima? – prijedlozi za podizanjem razine svijesti o LEADER-u (očito je da je potrebno) LAG i tumačenje? – AP?

- 1) *Korisnici, a i mi s njima smo u konstantnom strahu da ćemo pogriješiti. Zbog toga onda opterećujemo i Agenciju s koje kakvim pitanjima jer se sami ne želimo dovoditi u situaciju da nešto krivo protumačimo. Pretpostavljam da kada nas 54 svaki dan zove u Agenciju s banalnim pitanjima da i njima konzumira ogromnu količinu vremena te da ta situacija straha od pogreške nije konstruktivna niti produktivna. Ukoliko odgovor na neki od upita nije moguće izravno iščitati iz natječaja, a obzirom da LAG nije ovlašten davati tumačenja odredbi, teško je odgovoriti na brojne upite, a nemamo opciju kako doći do odgovora budući da posjedujemo posve identičnu dokumentaciju kao i sami korisnici, a nije izvedivo za svaki upit dobiti odgovor od APPRRR-a.*
- 2) *Provedbeno tijelo je jako pomogalo u rješavanju tih problema, a rješavali su ih na način da bi nam pravovremeno savjetovali kako postupiti u pojedinim segmentima. Tu moram istaknuti g. Ivu Dolića (Provedbeno tijelo) koji je svojim trudom i radom pomogao i pokazao izuzetnu podršku kako našem LAG-u tako i ostalima.*
- 3) *Prijavitelji nisu slušali upute koje su im dane višekratno - plaćanje gotovinom, provedba neusklađena s poslovnim planom bez prethodnih pitanja, zaboravljanje da nabava ide preko AGRONET-a*

Rasprave s drugim relevantnim javnim tijelima za poboljšanje komplementarnosti LRS-a

- **60%** ispitanika ističe kako nisu organizirane rasprave s drugim relevantnim tijelima u svrhu osiguravanja komplementarnosti LRS-a s drugim razvojnim strategijama
- *Trenutak donošenja LRS LAG-ova je bio apsolutno izvan svih okvira nekog hodograma koji ima smisla i logike. ŽRS nisu bile usvojene (bile su u izradi), a o Nacionalnoj da ni ne pričam. Tako da smo mi kao LAG sudjelovali u izradi ŽRS te imali neki uvid u glavne smjernice kako će ona izgledati te dali naputke kako će LRS LAG-a izgledati da oni kasnije pronađu mjesto u ŽRS kako bi sve to lijepo jednog dana izgledalo krasno i ispravno. Naravno da je smiješno govoriti kako je LRS LAG-ova zaista LRS - to je običan projekt koji se krivo zove. No to je taj put i tako je bilo te smo mi na taj način osigurali komplementarnost.*

Kakva je ideja/plan/prijedlog za programiranje sad u prijelaznom i u novom razdoblju? – jeste o tome razgovarali?

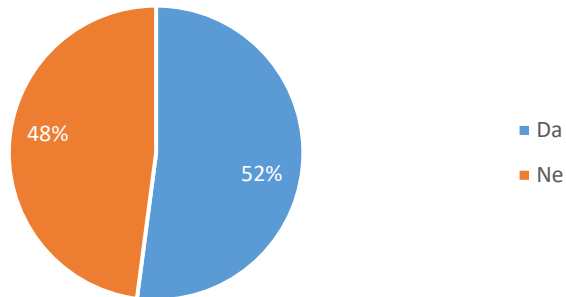
Odgovor LRS na potrebe LAG područja

Ograničenja su uzrok svih zala;
a kako dalje?

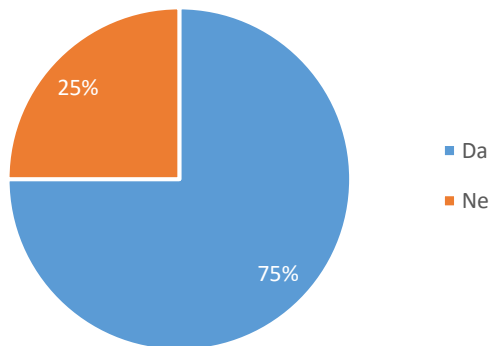
- Nekoliko LAG-ova: LRS je teško mogla odgovoriti na sve potrebe LAG područja s obzirom da su mjere i tipovi operacija, jednake onima na nacionalnoj razini.
- Uglavnom većina LAG-ova navodi da je najveći interes vladao za TO „Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava“ (nacionalna TO 6.3.1 PRR) i TO Potpora razvoju društvene infrastrukture (nacionalna TO 7.4.1 PRR). JLS-ovi su iskoristili 7.4.1., neki su naravno bili nezadovoljni malim iznosom sredstava, a u nekim slučajevima je princip da se može aktivnost provoditi samo na jednoj lokaciji bio otežavajući. Npr. neki su htjeli napraviti mrežu dječjih igrališta po naseljima u JLS što izuzetno odgovara ruralnim naseljima koja su disperzirana i nepovezana
- LAG-ovi navode da je šteta što su morali ukloniti iz LRS-a TO 6.4.1. jer unatoč interesu potencijalnih korisnika, nacionalni pravilnici i natječaji su se izmijenili od vremena stvaranja LRS, da za korisnike više nisu bili prihvatljivi, o čemu je kod brisanja svake mjere LAG proveo ekstenzivne grupne i individualne konzultacije s potencijalnim korisnicima koji su za te TO iskazali interes još u svojim projektnim idejama.
- LAG-ovi također navode da smatraju štetom što nisu bili u mogućnosti raspisati manju TO 6.2.1. bez uvjeta zapošljavanja jer misle da bi imali mali boom ruralnog turizma po sve praznijim ruralnim područjima, ali su pravila na nacionalnoj razini rigorozna te samim time potpuno neodgovarajuća za manja ruralna područja.
- manji interes za TO 4.2.1. "Povećanje dodane vrijednosti poljoprivrednim proizvodima" jer je očito broj registriranih prerađivača koji zadovoljavaju sve uvjete propisane natječajem malen i/ili ne postoji interes od postojećih prerađivača za prijavu na takvu vrstu natječaja
 - *LRS nije mogla odgovoriti na sve potrebe LAG područja zbog uvjeta da mjere i tipovi operacija, najvažniji kriteriji u natječaju budu prepisani s nacionalne razine.*
 - *Nije odgovorio potrebama radi nedostatnih sredstava i nemogućnosti kreiranja vlastitih intervencija.*

Korištenje sredstava drugih fondova za provedbu LRS

Koristite li osim sredstava EAFRD-a i sredstva drugih fondova za provedbu LRS-a, tj. ostvarenje svrhe djelovanja LAG-a?

Planirate li proširivati aktivnosti u LAG-u korištenjem drugih fondova/programa?

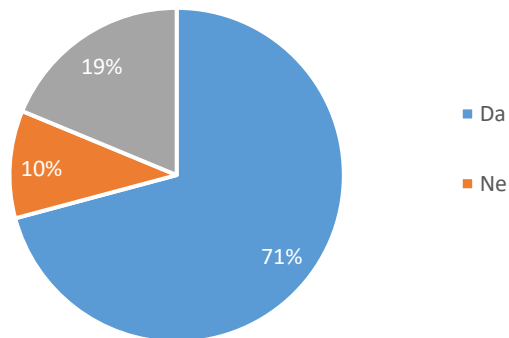
- U fazi dodatne obuke ljudskih potencijala u LAG-u kako bi svi znali i mogli pisati i prijavljivati projekte te ih u konačnici i provoditi. Unutarnja strategija LAG-a je dobiti dovoljno iskustva i znanja bez potreba za vanjskim stručnjacima za pisanje i provedbu projekata, što se vidi po rezultatima i radu da uspijevamo, te se truditi steći reference i iskustvo za H2020, prekogranične projekte i LIFE kako bi bili operativno i kapacitetima na nivou biti nositelj/partner jednog takvog projekta*
- Nužno je koristiti druge fondove/programe jer kroz PRR nije omogućeno financiranje brojnih aktivnosti koje su nužne za podizanje kvalitete života, primjerice aktivnosti civilnog sektora. Svi projekti koje smo provodili van EAFRD-a su bili tematikom i više nego usklađeni s primarnim ciljem osnivanja LAG-a, a to je ruralni razvoj. Primjerice kroz socijalni fond provodili smo aktivnosti društveno korisnog učenja s ciljem poticanja lokalnih razvojnih aktivnosti, kroz više Erasmusa smo se bavili tematikom ruralnog razvoja, kroz INTERREG smo poticali održivi ruralni turizam*

Jel odlučeno ide li se na mono ili multifondovski? Svakako ih poticati da koriste sve što mogu, zašto ne

Predstavljanje rezultata projekata, dobre prakse, specifičnih mjera ili strategije

- Najzastupljeniji oblik je informiranje putem mrežnih stranica LAG-ova i društvenih mreža, te nadalje kroz radionice, info dane i prezentacije kao i kroz gostovanja u emisijama i objavom članaka u lokalnim medijima
- Nekoliko LAG-ova je napravilo ili planira napraviti video prezentacije uspješno provedenih projekata kao i interaktivne karte projekata, što je istaknuto i kao nadomjestak u situaciji COVID-19 epidemije kao zamjena za aktivnosti uživo
- primjer CLLD koordinacije LAG-ova Primorsko-goranske županije koji su zajednički organizirali predstavljanje rada i rezultata LAG natječaja

Jeste li proveli aktivnosti kako bi se saslušali zahtjevi i potrebe s kojima su se korisnici susreli u pogledu uvjeta za odobravanje projekata, aktivnosti podrške od strane LAG-a ili zadovoljstva korisnika s obzirom na čitav proces

Ovo bi trebalo malo više aktivirati, usustaviti i činiti vidljivijim.

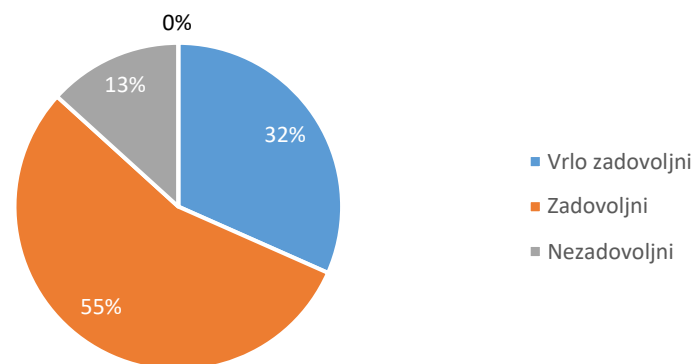
Dobre prakse su COOL a rezultati još i više

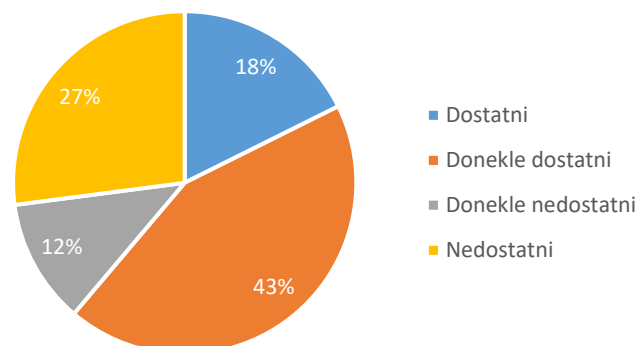
Članovi LAG-ova

Puno problema/izazova; a kako dalje i što se realno može riješiti - ideje?

Koliko ste zadovoljni kvalitetom LRS u smislu odgovaranja na stvarne potrebe na području LAG-a?

Procijenite dostatnost financijskih resursa koja su planirana za provedbu LRS

- *Nedostatak većih financijskih sredstava za realizaciju konkretnih i većih projekata koji su navedeni u strategijama, ali to je problem kod većine strategija. Infrastrukturni razvojni projekti igraju najveću ulogu u razvoju neke sredine, ali za takve projekte se ne nude dostatna financijska sredstva. Ako se i nude sredstva, u većini slučajeva onaj tko želi prijaviti takav projekt nije prihvatljivi prijavitelj u natječaju. Naravno strategija na to ne može utjecati.*
- *Najveći izazov jesu neriješeni imovinsko pravni odnosi tj. nesređene zemljišne knjige te neusklađenost katastra i zemljišnih knjiga, a navedeno je glavni preduvjet za realizaciju bilo kojeg razvojnog projekta koji bi trebao pridonijeti podizanju razine kvalitete života na našim otocima.*
- *Usklađivanje sa nametnutim procedurama od strane APPRRR. Naime kroz usklađivanje je došlo do nemogućnosti prilagodbe mjera lokalnoj razini gdje na kraju ljudi nisu imali osjećaj da mogu zaista sudjelovati u kreaciji LRS.*
- *Najveći izazov su kruta pravila koje su nadležna tijela postavila te što su LAG natječaji morali strogo slijediti nacionalne mjere te je time onemogućena stvarna prilagodba LRS lokalnom području i njegovim potrebama.*
- *Općenito bih rekao da je nema. Više-manje je mrtvo slovo na papiru. Ako se sagleda proračun LAG-a u godini dana ispada da je LAG svrha sam sebi. Ne bih htio omalovažavati nikoga, ali rezultati rada LAG-a rekao bih da ne opravdavaju njegovo postojanje. Skupljanje informacija uokolo i objave na stranicama te godišnje 1 natječaj od 100 000 za pomoć članovima su zbilja premalo da bi se govorilo o nekakvim "strategijama".*
- *Nedovoljno financijskih sredstava. Loša situacija na tržištu. Nedovoljno skladišnih kapaciteta i lanac distribucije. Slabe organizacije proizvođača jer nemaju potporu gotovo od nikoga, samo deklarativnu.*
- *Fali koordinacije i usklađenosti između Agencije, LAG-a i korisnika/prijavitelja.*

ZAKLJUČAK

Možemo se složiti s mišljenjem LAG-ova kako je učinkovitost izrazito povezana sa stupnjem znanja i vještina djelatnika u LAG-ovima te složenošću odnosno usklađenosti pojedinih mjera s potrebama pojedinog LAG- područja. Iskustvo LAG-ova u provedbi projekata financiranih iz drugih izvora osim PRR-a, primarno iz ESF-a, ukazuje na sposobnost i potrebu da se za provedbu LRS-a omogući lokalna prilagodba i sustavna diverzifikacija izvora financiranja. Sama LRS je nefleksibilna po pitanju tipova operacija koje su „*copy-paste*“ sa nacionalne razine te samim time ne omogućuje LAG-ovima *ad hoc* reakciju na potrebe terena. Dobar primjer je COVID situacija. LRS ne omogućuje ozbiljnije inovacije u lokalnom području, previše je fokusirana na popis onoga što je dozvoljeno, a onda je to podložno tumačenjima Agencije. Ono što je bilo pozitivno je dokumentacija koju su dobili za prve natječaje od Agencije. Iz nje su puno naučili u formuliranju kontrolnih pitanja i provjera i mada su možda i one suviše opsežne ipak su im omogućile da se nešto lakše snađu u novom procesu. No, problem je manjak edukacije za specifična područja.

Temeljem provedene kvalitativne procjene se može zaključiti da postoji dosta izazova u provedbi a što je i za očekivati obzirom se lokalne razvojne strategije provode po prvi put u programskom razdoblju 2014.-2020. te je trenutno razdoblje u najvećem dijelu period učenja i stjecanja iskustva. Istraživanja su pokazala da postoji velika potreba za jačanjem kapaciteta LAG-ova (educiranost djelatnika, stjecanje specifičnih znanja i iskustava) te je istaknuta pozitivna strana umreženosti i pružanja podrške. Uzimajući u obzir činjenicu da se LEADER pristup provodi po „pojednostavljenom“ principu (iste mjere kao i nacionalne) istaknuta je pozitivna strana pripreme natječajne dokumentacije od strane APPRRR dok dio ispitanika taj isti element smatra ograničavajućim zbog nedovoljne mogućnosti usklađivanja s potrebama pojedinog LAG područja. Iz istraživanja je također razvidno je da će trebati značajno ojačati kapacitete i povećati učinkovitost LAG-ova za provedbu „punog“ LEADER pristupa.

PREPORUKE

- 1) U cilju pojednostavljenja procesa odobravanja svakako su nužna pojednostavljenja koja bi dovela i do ubrzanja procesa provedbe. Pokazatelj bi se trebali mijenjati samo u slučaju ukidanja/brisanja ciljeva LRS-a ili dramatičnog smanjenja pojedinih pokazatelja, dok se eventualne ostale promjene trebaju oblikovati tako da ne narušavaju osnovne pokazatelje provedbe LRS te da se isti ne mijenjaju.
- 2) Kadar je najvažniji faktor u cijeloj provedbi LRS. Potrebna je kontinuirana i usko specijalizirana edukacija uz kontinuiranu konzultativnu podršku Upravljačkog tijela.
- 3) Važan faktor je i umrežavanje i tzv. „peer podrška“ koja doprinosi uzajamnoj potpori i rješavanju problema na koje LAG-ovi nailaze u provedbi svojih LRS.
- 4) Ukoliko više-fondovsko financiranje PRR-a neće biti moguće u sljedećem proračunskom razdoblju, bilo bi korisno razmotriti pružanje pomoći LAG-ovima za korištenje ostalih raspoloživih fondova EU-a za udruge kroz koje bi mogli osiguravati sredstva za svoje aktivnosti u području ruralnog razvoja. U tome bi im svakako od koristi mogla biti Nacionalna ruralna mreža.

- 1) LAG-ovima se preporuča jačanje kapaciteta za strateško planiranje i provedbu participativnog pristupa na lokalnoj razini.
- 2) LAG-ovi trebaju kontinuirano jačati kapacitete i usmjeravati djelatnike na specijalizirane edukacije prema svojim potrebama.
- 3) LAG-ovima se preporuča što više prakticirati razmjenu znanja i iskustava kroz umrežavanje i „peer-to-peer“ podršku koja je pokazala učinkovitom u dosadašnjoj praksi kao i korištenje naučenih lekcija i najboljih praksi tijekom provedbe.

Napomena: S obzirom da se u sljedećem programskom razdoblju LEADER u Hrvatskoj više neće provoditi po pojednostavljenom pristupu, za sva ograničenja koja su identificirana tijekom dosadašnje provedbe a vezana su uz pojednostavljeni LEADER – nije primjenjivo izdavanje preporuka

Evaluacijsko pitanje 2:

Koji su pristupi i izazovi u pripremi i provedbi LRS od strane LAG-ova?

2

Izrada lokalne razvojne strategije - pristupi i izazovi

- Vodič za LAG-ove nije bio dovoljno razumljiv djelatnicima LAG-ova u fazi izrade LRS-a pa su stoga LAG-ovi svoje LRS-ove izradili "šire" od traženog. Osim toga su tijekom provedbe strategije morali čekati na aktivaciju tipova operacija i na taj način su morali izbacivati dijelove LRS-ova odnosno tipove operacija koje nisu bile aktivirane od strane APPRRR-a.
- Pred-financiranje za provedbu aktivnosti izrade LRS-a pokazalo se kao jedan od najčešće spominjanih izazova. Čini se da niti pomoć koju je osigurala Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva kroz Program Europa Plus niti ZEF-ova pomoć kroz kreditna sredstva nisu bila dovoljna.
- Problem animacije dionika – nedostatna znanja i vještine djelatnika u LAG-ovima o uključivanju lokalne zajednice i njihov aktivni doprinos u procesu izrade LRS-a te nedostatne komunikacijske i moderatorske vještine.
- Nejasnoće oko toga tko će biti korisnik usluga LAG-ova pa su se mnogi ućlanili iz straha da neće moći biti krajnji korisnici sredstava kojima upravlja LAG ako nisu članovi. To je opteretilo LAG-ove s velikim brojem članova koji nisu aktivni, što otežava održavanje skupštine i funkcioniranje drugih tijela LAG-a.
- Nedostatak razumijevanja LAG-ova o samom procesu planiranja i posljedicama donesenih odluka u smislu odabranih mjera i tipova operacija koje su planirali provesti.
- Problem pronalaženja podataka i sukladnosti/relevantnost izvora za potrebe izrade LRS-a na lokalnim (općinskim) razinama i razinama naselja.
- Lokalnim dionicima je bilo teško objasniti pristup u kojemu su mjere koje se obuhvaćaju LRS-om nacionalno postavljene i nije postojala lokalna prilagodba kako bi se odgovorilo specifičnim potrebama.
- Nedostatak potpore s nacionalne razine za promociju LEADER-a i njegovih vrijednosti.

Evaluacija je bila postavljena tako da bodovi nose određenu svotu novaca, 17.000 EUR, s tim u svezi danas nitko ne primjenjuje korekcije spram dodijeljenih novaca po evaluaciji i promjena koje su se dogodile određenim LAG-ovima (primjerice spajanje većeg teritorija LAG-a ili smanjenje itd.) U redu je ako mi kažemo da se evaluira trenutno stanje LAG-a u trenutku prijave, ali po toj logici ne može evaluacijski grid biti intencija budućeg poslovanja (transnacionalni projekti suradnje nose više bodova), a u realnosti danas revidirane su LRS u kojima nema tih projekata jer takav oblik suradnje nije moguće izvesti (nemaš s kim).

Izrada lokalne razvojne strategije – prijedlozi što bi se trebalo promijeniti

- LRS treba što više prilagoditi lokalnim potrebama, a ne prepisivati mjere i tipove operacija s nacionalne razine. Takav pristup dovodi do toga da stručne službe te izvršna tijela LAG-a nemaju potrebu za boljim poznavanjem lokalnih prilika jer slabo doprinose u razvoju koristeći pristup „odozdo prema gore“. To dovodi, s vremenom, do slabljenja partnerstva i porastom nezadovoljstva među zaposlenima u LAG-ovima.
- Smanjenje broja odabranih mjera/tipova operacija za financiranje jer je iskustvo u provedbi sada potvrdilo gdje su najveće potrebe i interesi lokalnog stanovništva na području LAG-ova.
- Nužnost osiguravanja sredstava za pred-financiranje aktivnosti izrade LRS.
- Jačanje promocije LEADER-a na nacionalnoj razini kao i jačanje svijesti o LEADER pristupu na razini Upravljačkog tijela i APPRRR-a.
- Pojednostaviti način prijave na natječaj, preusmjeriti formalnu obradu kompleksnijih natječaja (poput 7.4.1) na Agenciju za plaćanje budući da su za provedbu potrebna određena znanja iz područja građevinarstva i zakonodavstva, a predmeti su kompleksni. Pri tome se rad LAG-a može koncentrirati na pomoć malim poljoprivrednicima i udrugama od lokalnog značenja koji ne zadovoljavaju kriterije za javljanje na nacionalne natječaje (ne ostvaruju dovoljan broj bodova kod prijave).
- Potrebna je manje opsežna analiza stanja, tj. obrada manjeg broja podataka te uklanjanje nepotrebnih podataka koji ne doprinose ostvarenju ciljeva LRS-a.
- Definiranje kraće i jasnije verzije LRS s manje kratkoročnih i srednjoročnih odrednica koje uvjetuju stalno mijenjanje LRS-a radi usklađivanja strateškog dokumenta s operativnim radom.
- U svrhu ostvarenja veće djelotvornosti i ostvarenja strateških ciljeva potrebno je omogućiti više-fondovsko financiranje projekata, tj. dozvoliti da se osim mjera iz PRR mogu koristiti i drugi fondovi kako bi se mjere i tipovi operacija u LRS-u mogli odgovoriti potrebama dionika LAG područja.

Puno prijedloga – što je realno i što se sad već može primijeniti i/ili planirati za 23.-27.?

Izrada lokalne razvojne strategije – naučene lekcije i izazovi

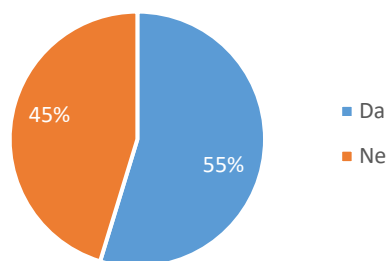
- LAG-ovi, nakon dosadašnjeg iskustva, smatraju kako oni, ali i ostali lokalni dionici, posjeduju bolje razumijevanje procesa kako su ga (tijekom provedbe) zamislile nadležne institucije te imaju više znanja o samom području kao i razumijevanje potreba korisnika. Na taj način su bolje pripremljeni za provedbu participativnog procesa u budućnosti. Od početnog nepovjerenja, kroz djelovanje LAG-ova, prepoznata je njihova uloga u razvoju ruralnog prostora što osigurava bolju uključenost sve većeg broja dionika u sam rad LAG-ova.
- Prikupljanje podataka za izradu LRS traži dosta vremena. Treba jasno definirati vrijeme potrebno za provedbu tih aktivnosti, jer je jedan od glavnih čimbenika odaziva i sudjelovanje dionika. No ističe se kako sami statistički pokazatelji nisu realan prikaz situacije područja te treba uložiti napor na prikupljanje kvalitetnih i korisnih podataka.
- Jačanje umrežavanja s LAG-ovima na nacionalnoj i EU razini.
- Prilikom izrade LRS treba se usmjeriti na određeno područje odnosno određene mjere/grupe intervencija (povezanih/integriranih aktivnosti) umjesto ići u veliki broj mjera/intervencija koje je kasnije teško provesti s obzirom na kapacitet LAG-a i strogost kontrolnog tijela u postupanju i kontroli.
- Kao mogućnost pojednostavljenja provedbe LRS moguće je definiranje podstrateških (operativnih) akata kojima bi se trebalo definirati specifičnosti provedbe s obzirom na dugi rok trajanja strategije i česte promjene do kojih dolazi tijekom provedbe LRS. Pri tome se ističe važnost mogućeg više-fondovskog financiranja i prijavljivanja odnosno mogućnost provedbe projekata, iz drugih operativnih programa/fondova.
- Osigurati kvalitetni doprinos vanjskih stručnjaka u pripremi LRS, provjeriti njihovu kompetentnost i kvalitetu rada.

- Otežano je bilo u potpunosti povezati ciljeve sa tipovima operacija koje su im raspolaganju i obrnuto. Ciljevi bi trebali biti formulirani na način da bude osigurano njihovo ostvarenje kroz M19 PRR-a ili druge fondove.
- Iznos dostupnog financiranja često nije bio dostatan za ostvarenje ciljeva LRS u opsegu kako je bilo definirano samom strategijom.
- Identifikacija ključnih dionika te njihovo uključivanje, kao i razvoj stručnih kadrova koji bi osigurali pomoć pri definiranju ciljeva i postavljanju realnih pokazatelja uspjeha

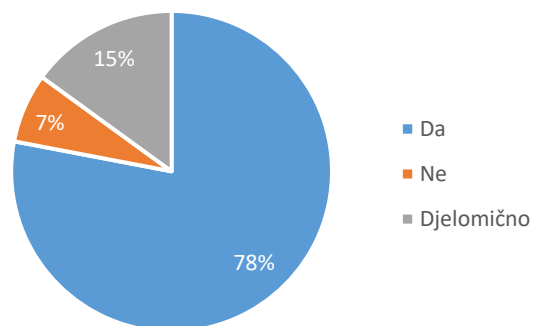
Ex-ante LRS-ova?

Sudjelovanje u procesu izrade LRS – članovi LAG-ova

Jeste li sudjelovali u procesu izrade Lokalne razvojne strategije (LRS) LAG-a čiji ste član?

Jesu li sustavno provedene konzultacije s građanima i relevantnim dionicima u pripremi?

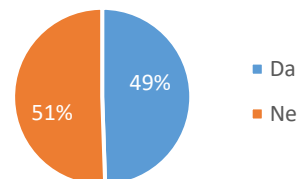
IZAZOVI:

- Pristup kvalitetnim i vjerodostojnim podacima i informacijama koje su potrebne za izradu LRS.
- Nedovoljno znanja u prepoznavanju potreba i uopće mogućnosti da ih se pretoči u sam LRS, posebice uzevši u obzir ograničenja u slobodi definiranja LRS te općenito nedostatak iskustva u razvoju/izradi strategija.
- Različita motivacija dionika za aktivno uključivanje u izradu LRS-a s obzirom na razumijevanje LEADER pristupa i njihovu ulogu u tome i izrade LRS.
- Teritorijalni obuhvat LAG-a, u nekim slučajevima, predstavlja značajni izazov za neke LAG-ove, kako zbog same veličine područja tako i zbog raznolikih potreba u različitim dijelovima područja obuhvata. U tom smislu su moguće alokacije bile ograničavajući faktor.
- Bolji pristup, iskoristi odgovore/citate za potkrijepiti analizu.

ŠTO BI PROMIJENILI:

- potreba za većom autonomijom pri definiranju ciljeva i instrumenata za provedbu akcija/intervencija temeljenih na specifičnim potrebama LAG područja. potreba, za korištenjem drugih izvora financiranja te da to bude sastavni dio strategije/LRS-a

Jeste li bili uključeni u izmjene LRS-a?

Sudjelovanje u procesu izrade LRS – dionici LEADER-a

- Po pitanju promjene pristupa izrade LRS u sljedećem programskom razdoblju, nacionalni dionici smatraju kako je **potrebno omogućiti LAG-ovima prilagodbu u definiranju obuhvata LRS.**
- LAG-ovima je unutar okvira koji će zadati regulativa za provedbu EPFRR potrebno omogućiti **veću slobodu u kreiranju intervencija u LRS** s obzirom da su LAG-ovi **u tekućem programskom razdoblju stekli znanje o načinu provedbe LAG natječaja odnosno provedbe LRS.** Veća sloboda u kreiranju intervencija i kasnijoj provedbi LRS **uglavnom će zahtijevati veći kapacitet LAG-ova i veću odgovornost.** Dionici smatraju i kako treba promijeniti da se operacije iz LRS-a vežu za uvjete iz PRR jer se time gubi smisao LEADER-CLLD pristupa. LAG-ovi moraju moći kreirati operacije unutar određenih pravila (npr. ako je riječ o poljoprivredi da se mora raditi o Anexu 1., ali koliki npr. će biti SO ostaviti LAG-ovima da definiraju. **Smatraju kako je fleksibilnost potrebna zbog velike raznolikosti problematike hrvatskih ruralnih područja.**
- Mišljenje je jednog dionika, s obzirom da je LEADER/CLLD - EU alat za integriran lokalni razvoj vođen lokalnom zajednicom, da LAG-ovi u RH **moraju imati mogućnosti sustavnog financiranja provedbe LRS-a iz više izvora** i sukladno vlastitim, jasno definiranim potrebama razvoja područja.

Fleksibilnost – što je to?

Moraju imati mogućnost sustavnog financiranja iz više izvora – zar je zabranjeno?

Ili hoće ring fenc. iz svakog fonda?

ZAKLJUČAK

LAG-ovi su se suočavali s više problema u pripremi LRS, prvi je svakako bio nedostatak znanja njih samih kao i njihovih dionika, odnosno potencijalnih korisnika. Dodatno opterećenje prema mišljenju dijela LAG-ova predstavljala je činjenica što je okvir LRS bio vrlo uzak i sredstvima PRR-a nije se moglo odgovoriti prepoznatim potrebama LAG područja. Dug proces definiranja i aktiviranja TO na nacionalnoj razini odgodio je početak provedbe LRS-a. Tijekom provedbe LRS-a glavni izazov bile su prilagodbe aktivacijama LAG, što je dovodilo do velikog broja izmjena LRS-a, gubljenja pojedinih planiranih TO-a i udaljavanje od izvornih ciljeva LRS-a. Navedene promjene svakako su se odrazile na planiranu dinamiku provedbe LRS-a.

S obzirom da su se lokalne razvojne strategije pripremale i provodile po prvi put, nije iznenađujuće da je bilo poteškoća i izazova kod njihove pripreme i provedbe. Dio ispitanika je istaknuo kako su im poteškoće stvarali zadani okviri naglašavajući potrebu za punom slobodom u sljedećem razdoblju; dok dio pak navodi i traži i dalje detaljne smjernice i upute za sve što znači da se i dalje traže detaljni okviri a ne sloboda. Razvidno je da je razdoblje 2014.-2020. bilo period učenja i stjecanja praktičnog iskustva te su LAG-ovi došli do naučenih lekcija koje će moći primijeniti u narednom razdoblju (novo programiranje i provedba). Participativni pristup, animacija i aktivna uključenost dionika te transparentni proces donošenja LRS je također element koji će se temeljem stečenog iskustva, identificiranih poteškoća i učinkovitosti u cilju postizanja rezultata unaprijediti.

PREPORUKE (1)

1) Ispitati modalitete potpore odnosno pred-financiranja izrade lokalnih razvojnih strategija LAG-ova i neometanog tekućeg rada LAG-ova u sljedećem proračunskom razdoblju .

2) Osigurati redovno informiranje i edukaciju za početnike i iskusnije djelatnike LAG-ova o radu sa zajednicom i njenom aktivnom uključivanju u procese planiranja, provedbe i praćenja lokalnog razvoja te o komunikacijskim i moderatorskim vještinama koje su neophodne za rad s interesnim skupinama. Mogući edukacijski resursi nalaze se u specijaliziranim organizacijama civilnog društva. Jedna od tema unutar edukacije trebala bi biti i participativno strateško planiranje i metode provedbe te praćenje provedbe.

3) Jasno definirati strateški okvir LRS, s nacrtom intervencija (mjera ili tipova operacija) sukladno prepoznatim specifičnim potrebama područja. Također osigurati pravodobnu edukaciju o strateškom planiranju, ključnim elementima strateškog plana te metodi prijenosa strateškog plana u provedbeni plan.

- 1) *Ispitati modalitete potpore za pred-financiranja izrade lokalnih razvojnih strategija LAG-ova.*
- 2) *Prema identificiranim potrebama, LAG-ovima se preporuča kontinuirano raditi na edukaciji djelatnika; dostupna sredstva u okviru TO 19.4.1. potrebno je ciljano usmjeriti u podizanje kapaciteta za participativno strateško planiranje i rad sa zajednicom i njenom aktivnom uključivanju u procese planiranja, provedbe i praćenja lokalnog razvoja te o komunikacijskim i moderatorskim vještinama koje su neophodne za rad s interesnim skupinama*
- 3) *Jasno i pravovremeno definirati strateški okvir LRS za novo programsko razdoblje te izraditi smjernice za LAG-ove.*

PREPORUKE (2)

4) Prilikom izrade Smjernica za izradu LRS-a pojasniti razloge određenih ograničenja u smislu širine njezina obuhvata. Smjernice bi trebale dati jasne i detaljne upute o tome kako LRS treba izgledati, odnosno dati jasne okvire mogućih intervencija u okviru Strateškog plana i eventualno, u slučaju više izvorskog financiranja i drugih operativnih programa.

5) U cilju boljeg djelovanja LAG-ova i njihovog odgovora na prepoznate potrebe lokalne zajednice prilikom izrade LRS, a putem suradnje s ostalim resornim upravljačkim tijelima pomoći u njihovom sudjelovanju na informacijskim i edukacijskim radionicama kako bi bili spremni prijavljivati se na ostale natječaje izvan Programa ruralnog razvoja i time bolje služiti potrebama zajednice.

6) Pomoći LAG-ovima u organizacijskom razvoju kroz edukacije o osnovama upravljanja udruga, a sukladno dobroj praksi i relevantnim zakonima koji se odnose na rad udruga u RH, u slučaju da pravni oblik ostane jednak kao u ovom programskog razdoblju.

7) Intenzivnija promotivna kampanja u medijima za sve građane RH, a na temelju postignutih rezultata u dosadašnjem radu LAG-ova i provedbi LEADER-CLLD-a.

4) LAG-ovi trebaju zajedničkim djelovanjem (a posredstvom postojećih mreža) ojačati svoj organizacijski razvoj kao udruge.

5) Preporuča se kontinuirano jačanje vidljivosti rezultata rada LAG-ova i LEADER-CLLD-a pri čemu aktivno trebaju sudjelovati svi uključeni dionici na lokalnoj i nacionalnoj razini kako bi se podigla razina svijesti opće javnosti i razumijevanje uloge lokalnog razvoja prema potrebama lokalne zajednice.

Evaluacijsko pitanje 3:

U kojoj mjeri je ostvarena funkcionalnost svih dionika u provedbi LEADER-CLLD pristupa kroz PRR?

Razvoj kapaciteta za provedbu LEADER-CLLD pristupa

- kontinuirano sudjeluju i organiziraju edukacije, radionice i ostale događaje kojima je glavna tema LEADER pristup, a cilj im je bio razmjena iskustava u provedbi LEADER-a.
- kontinuirano sudjelovanje u međunarodnim aktivnostima informiranja i jačanja kapaciteta tijela nadležnih za provedbu EU politika ruralnog razvoja, strukovnih organizacija i dionika u provedbi LEADER-CLLD-a.
- jačanje kapaciteta za vrednovanje se provodilo kroz dostupne radionice, priručnike i vodiče

Kao preporuke za jačanje kapaciteta, dionici su istaknuli sljedeće:

- Unapređenje sustava praćenja i evaluacije, odnosno razvoj potrebnih vještina za vođenje procesa i korištenje IKT sustava u tu svrhu kao i dijeljenja rezultata evaluacija.
- Priprema za novo razdoblje kada će provedba LEADER-CLLD-a imati dodatne izazove.
- U svim područjima provedbe s obzirom da se kroz LEADER mogu financirati različite operacije unutar PRR, također potrebno je znati postupke na LAG razini i mnoga pravila iz nacionalnog i europskog zakonodavstva
- Primjena CLLD-a u urbanom području, na razini kvartova ili urbanih mjesnih odbora, što u razdoblju 2014.-2020. nije bilo isprobano u RH.

Posebno **istaknuli ulogu krovnih udruga LAG-ova** koje imaju u svom djelovanju prvenstveni cilj promicanje interesa i podrške radu LAG-ova: LEADER mreža Hrvatske (LmH) i Hrvatska mreža za ruralni razvoj. Ističe se uloga **APRRR** koja **kontinuirano unaprjeđuje** provedbu LEADER-CLLD-a.

U stručnom dijelu LmH ostvaruje suradnju s Institutom za međunarodne odnose te Fakultetom agrobiotehničkih znanosti koji su zajedno razvili vlastitu metodologiju izrade/izmjena LRS kao i niza alata/vodiča za jačanje provedbe LEADER-CLLD-a u RH, ali i na međunarodnoj razini. Udruga gradova također je pružala potporu, kako u koordinaciji tako i jačanju promicanja značaja LEADER-CLLD-a za lokalni razvoj RH.

M&E, primjena CLLD u urbanom području, metodologija + „svaki cigo svoga konja hvali” ...

Razvoj i kvaliteta provedbenih dokumenata - metodologija i **ISTICANJE**

Ovako je krenulo:

LmH ističe kako nije imala ulogu niti sudjelovala u izradi UT Vodiča, već je samostalno (zajedno sa stručnim institucijama u svom članstvu) pripremila zasebnu metodologiju izrade LRS - primjere, detaljne upute i dr. Prema navodu LmH-a temeljem te metodologije i podloga pripremljeno je više od 60% LRS u okviru podmjere 19.1. Razlog za izradu zasebne metodologije i dokumentacije LmH vidi u tome što UT nije adekvatno pripremio LAG-ove niti dalo relevantne i jasne upute za pripremu LRS u okviru PM 19.1. kao niti u daljnjoj provedbi.

IZMJENE LRS-ova:

Počevši od provedbe 19.1 (druga polovica 2015.) LAG-ovi RH su mijenjali svoje LRS otprilike 4 do 5 puta. Važno je napomenuti kako su u istraživanju LAG-ovi isticali kako su imali 2-3 izmjene LRS-a, pri čemu su posebno isticali „usklađivanja“ LRS-a, što u konačnici je u prosjeku 4-5 promjena u sadržaju LRS-a.

Temeljem iskustva dionici ističu kako bi provedbene alate i dokumente trebalo dalje unaprjeđivati kroz edukativno-informativne aktivnosti, novim vodičima i dodatnim alatima izrađenima u suradnji s relevantnim strukovnim organizacijama i institucijama posvećenima unaprjeđenju integriranog lokalnog razvoja, a putem kojih se vodi i strukturirana komunikacija s LAG-ovima RH. Također se ističe prijedlog kako bi Implementacija provedbe provedba LEADER-a trebala integrirati u AGRONET i ISSP sustav što bi pojednostavilo provedbu svim dionicima (LAG-ovima, korisnicima, nadležnim tijelima

Pa smo pitali DI JE TO (da vidimo što znači BOLJI vodič) i odgovor je....

Metodologija izrade LRS LAG-ova nije dana u jednom Vodiču već u više njih na brojnim radionicama koje su se provodile od strane LmH te u kojima je LmH sudjelovala u aktualnom razdoblju pripreme LRS - razdoblju 2014.-2016. no intenzivne, detaljne radionice s jasnim uputama provođene su od studenog 2014.- do svibnja 2016.

Sve se može vidjeti na mrežnim stranicama LmH na linku: SKUPSTINE I RADIONICE LMH U RAZDOBLJU 2014.-2016. a čisti vodič/struktura LRS (kako su ga kolege iz LAG-ova kolokvijalno nazvali) - predstavljena je kolegama u okviru PPT prezentacije LMH koja je održana u Mariji bistrici, u LAG-u Zeleni bregi, od 11.-13.2.2016. zajedno s priručnikom od AEIDL/ZOE - LEADER od inicijative do metode.“

Sam navod kako je „većina“ LAGova ovo koristila u izradi LRS mozemo i maknuti, nije to toliko bitno, koliko činjenica sto se koristilo kao input za izradu LRS-a

Komunikacijski kanali o primjeni LEADER-CLLD pristupa

Ključni komunikacijski kanali za informiranje o primjeni LEADER-CLLD pristupa

- događaji (radionice, seminari sastanci ...)
- promidžbeni materijali (putem mrežne stranice PRR i NRM, izrada promidžbenih materijala ...)
- Internet stranice PRR-a, NRM, LmH i objave putem istih

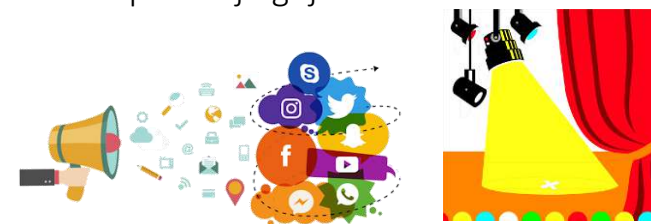
Ističe se kako je sustavno nacionalno informiranje o LEADER-CLLD pristupu i njegovoj provedbu u Hrvatskoj kroz PRR nedovoljno, osobito u smislu doseg do različitih ciljanih skupina na lokalnoj razini, a posebice onih koje tek treba zainteresirati za te teme. Smatraju kako objavljivanje povremenih članaka na mrežnoj stranici MP, NRM ili APPRRR-a, nije dovoljno, odnosno da su to **pasivni kanali komunikacije**.

Po pitanju **promicanja primjera dobre prakse**, odnosno predstavljanje uspješnih projekata u javnosti, među odgovorima ispitanika ne ističu se posebne aktivnosti, osim radionica koje organizira LmH, a na kojima su promovirani projekti suradnje LAG-ova RH.

U provedbi **aktivnosti promicanja LEADER-CLLD pristupa** u okviru provedbe PRR-a ističu se aktivnosti koje je provela LmH uz sufinanciranje iz tehničke pomoći PRR (podmjera 20.2), tj. 3 aktivnosti do danas: 1 zajednička radionica s Ministarstvom poljoprivrede, izrada prvog Kataloga odobrenih LAG-ova RH, sufinanciranje prve međunarodne konferencije - SEE LEADER.

Praksa na Fakultetu agrobiotehničkih znanosti u Osijeku gdje se animiranju studenti da predstave dobre priče iz LAG-ova s područja gdje žive kroz seminare i javno predstavljanje na Znanstvenom forumu fakulteta i drugim događanjima.

(PRO)AKTIVNIJE, IDEJE/PRIJEDLOZI?

ZAKLJUČAK

Podjela funkcija u smislu provedbe LEADER pristupa kroz PRR jer programski definirana i jasno postavljena. Vidi se potreba za daljnjim razvojem kapaciteta za praćenje i vrednovanja učinaka LEADER-CLLD pristupa u Hrvatskoj. Široki spektar nacionalnih dionika je obuhvaćen kroz različite oblike suradnje i tijela, koja s vremenom ostvaruju komplementarnost u djelovanju.

Komunikacija i koordinacija među nacionalnim dionicima postoji prvenstveno kroz sudjelovanje u ključnim provedenim tijelima PRR-a, dok u manjem opsegu ciljano za LEADER-CLLD pristup. Dionici ističu potrebu za proaktivnom komunikacijom u javnosti od strane nadležnih tijela za provedbu LEADER-CLLD pristupa kroz PRR te da se značajnije iskoriste mogućnosti u tu svrhu. Kvalitetni sadržaji, primjeri dobre prakse i sl. se i dalje zadržavaju na razini već informiranih, izravnih korisnika, dok široj javnosti LEADER-CLLD i njegovi uspjesi u Hrvatskoj nisu dovoljno ciljano predstavljani.

Nadovezujući se i na rezultate istraživanja među LAG-ovima i članovima LAG-ova, a i iskustvo nacionalnih dionika u definiranju okvira za provedbu LRS, i njihovim čestim izmjenama, i u ovom dijelu se ističe potreba za većom ulogom, slobodom i odgovornosti, ali i resursima, za LAG-ove da upravljaju primjenom LEADER-CLLD pristupa na svom području.

Podjela funkcija u smislu provedbe LEADER pristupa kroz PRR je programski definirana i jasno postavljena. Široki spektar nacionalnih dionika je obuhvaćen kroz različite oblike suradnje i tijela, koja s vremenom ostvaruju komplementarnost u djelovanju.

Komunikacija i koordinacija među nacionalnim dionicima postoji prvenstveno kroz sudjelovanje u ključnim provedenim tijelima PRR-a.

PREPORUKE

1. Intenzivirati i proširiti promociju uspjeha LEADER-CLLD pristupa u Hrvatskoj prema općoj javnosti kroz različite kanale komunikacije (ciljano za pojedine podskupine).
2. Temeljem dosadašnjeg iskustva, te koristeći široku mrežu dionika, zajedničkim angažmanom nacionalnih dionika razviti daljnje upute i alate za praćenje i vrednovanje LRS, kao i započeti pravovremeno pripremu alata i uputa za razvoj budućih LRS – uz intenzivne konzultacije sa strukovnim organizacijama i LAG-ovima.
3. Poticati razmjene iskustava, primjere dobre prakse među LAG-ovima u Hrvatskoj.
4. Kroz strukturu NRM provoditi koordinativne aktivnosti među različitim nacionalnim dionicima vezano za promociju i primjenu LEADER-CLLD pristupa, a ne oslanjati se samo na informativno-edukativne aktivnosti.

Iz odgovora na ovo evaluacijsko pitanje nisu razvidne preporuke

N/P

Evaluacijsko pitanje 4:

Koja je razina spremnosti LAG-ova za preuzimanje veće i samostalnije uloge za provedbu LEADER-CLLD pristupa u sljedećem programskom razdoblju?

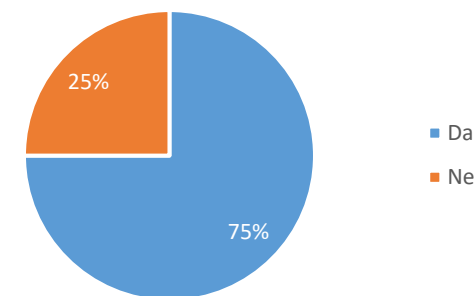
Kapaciteti LAG-ova za provedbu LEADER-CLLD pristupa

LJUDSKI KAPACITETI

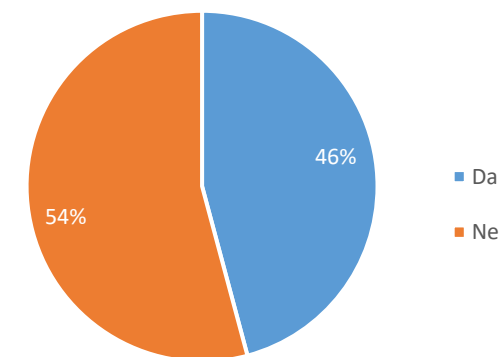
LAG-ovi koji su istaknuli kako broj zaposlenih ne zadovoljava njihove potrebe, istaknuli su kako je to zbog cikličke prirode radnog opterećenja, tj. imali bi potrebu uključiti povremene vanjske suradnike, a za što je u određenim područjima teško pronaći kvalificirani kadar. Dodatno naglašavaju kako su privremena zapošljavanja ili korištenje vanjskih suradnika otežana ili nisu moguća bez mogućnosti pred-financiranja. Smatraju kako se očekivanja za obavljanjem različitih uloga ne mogu kvalitetno postići trenutnim kadrovima, jer nije rijedak slučaj da jedna osoba mora obavljati vrlo kompleksne i raznolike poslove, što može utjecati na kvalitetu rezultata rada.

Zanimljiva praksa je LAG-a Zagorje Sutla koji je razvio vlastiti volonterski program „#ajmoLAG“. Iz sredstava koji prikupljaju kroz godišnje članarine u iznosu od 3.000,00 HRK uplaćuju organizacije članice, osiguravaju sredstva za provedbu volonterskih akcija u svojim JLS-ovima (početkom godine objavljuju poziv za volonterske akcije i financira se jedna po JLS). Uz to se, s partnerskom organizacijom Mrežom udruga Zagor prijavljuju na natječaje koji podupiru razvoj volonterstva te na taj način omogućuju financiranje lokalnih inicijativa za provedbu volonterskih akcija. Na taj način, kroz programe i projekte LAG-a, godišnje bude uključeno i do 100 volontera/ki, pri čemu LAG nije službeni organizator volontiranja već samo pruža potporu procesu. Ističu kako je ovo dobar model razvoja civilnog društva na području LAG-a koji pomaže osnaživanju manjih organizacija i inicijativa koje bi teško došle do sredstava, a i samo upravljanje većim projektima bilo bi im prezahtjevno s obzirom da se radi o organizacijama koje vode volonteri.

Zadovoljava li broj zaposlenih potrebe s obzirom na potrebne aktivnosti za izradu, provedbu, praćenje i vrednovanje LRS-a te animaciju, provedbu natječaja i druge poslove?

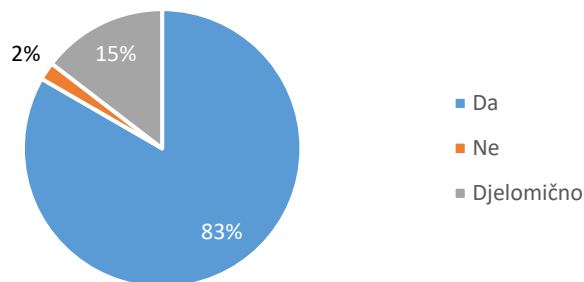

Uključujete li u rad LAG i volontere?

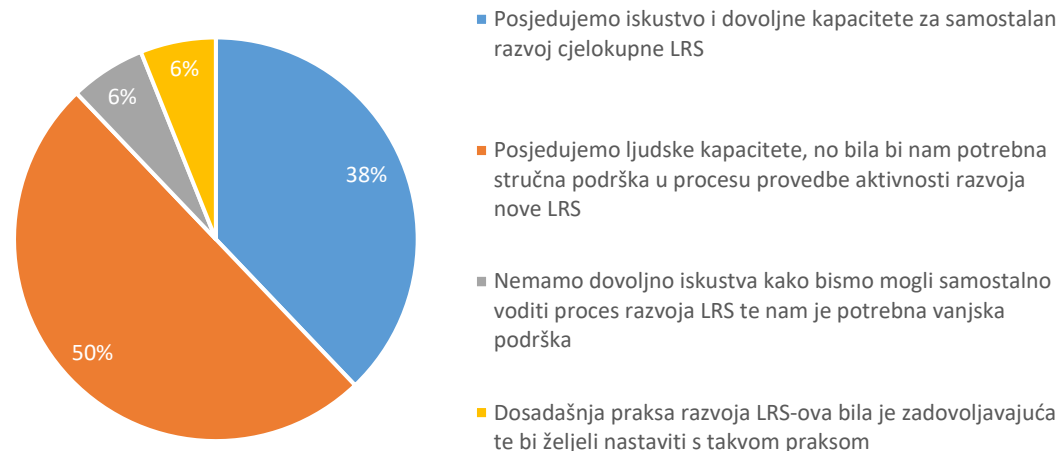
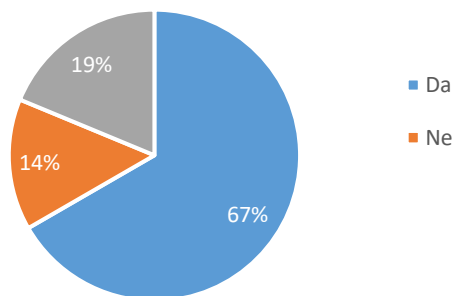

Spremnost LAG-a na jaču i nezavisniju ulogu u provedbi LEADER-CLLD-a

Smatrate li da LAG-ovi trebaju imati veću slobodu u definiranju ciljeva i mjera u budućim LRS-ovim

Smatrate li da LAG-ovi trebaju imati veću odgovornost/obveze u provedbi budućih LRS u slučaju veće slobode u definiranju ciljeva i mjera LRS-ovima

LAG-ovi ističu kako bi im podrška bila potrebna u **prikupljanju kvalitetnih podataka kao podloga za definiranje prilagođenih ciljeva** ili mjera/grupa intervencija, s obzirom da se do sada pokazalo kako je to **najveći izazov**. Dosadašnje iskustvo i mreža dionika s kojima surađuju smatraju da je, uz kvalitetne podatke, dovoljno za definiranje jednostavnih, prilagođenih i provedivih LRS.

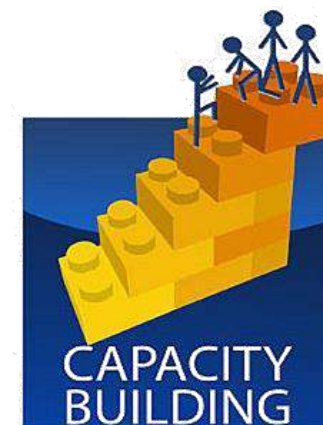
Dodatna podrška potrebna je za **određena stručna pitanja** iz područja građevinarstva, arhitekture, poljoprivrede, ekologije, socijalnog rada, pravnih pitanja, informatike i dr. Osim toga, koristila bi pomoć u povezivanju „*peer support*“ i razmjena iskustava s LAG-ovima u Hrvatskoj i izvan nje.

Aktivnosti u svrhu jačanja kapaciteta zaposlenika LAG-a i lokalnih dionika

- Aktivnostima/radionicama LmH te radionicama koje su organizirala nadležna tijela – MP i APPRRR te HMRR, HBOR i dr.
- Redovito prate publikacije koje izdaje ENRD.
- Sastanci sa susjednim LAG-ovima na kojima raspravljaju o natječajima i postupanjima u provedi LRS.
- Projekt suradnje LAG akademija, kojemu je svrha upravo jačanje ljudskih kapaciteta LAG-ova (8) vezanih uz upravljanje i primjenu LEADER pristupa. Radionice su namijenjene zaposlenicima, volonterima, članovima i dionicima LAG-ova.
- Certificirani program za Voditelja pripreme i provedbe EU projekta, Certificiranje za javnu nabavu, brojne edukacije za pripremu projekata, pisanje poslovnih planova, radionice pisanja projekata za Erasmus+

Nekoliko LAG-ova istaknulo je kako su organizirali radionice o LEADER/CLLD-u i provedbi LRS za članove upravnog odbora i predstavnike lokalnih vlasti, kao i druge članove, te stručne skupove na određene teme, primjerice o demografskim problemima u ruralnim područjima.

ŠTO JOŠ PONUDITI/ORGANIZIRATI
- IDEJE/PRIJEDLOZI?

Očekivanja od NRM i podrška koju od nje očekuju u sljedećem razdoblju

- *Usavršavanje vezano uz implementaciju LEADER-a, međunarodno umrežavanje i zaista apeliramo da se pojedine stvari počnu održavati online. Lijepo se družiti u živo, ali neke stvari se zaista mogu odraditi bez da svi dolazimo u Zagreb na sastanak od 3 sata, a pri čemu gubimo cijeli dan.*
- *Da raspisuje natječaje početkom godine, a ne preko ljeta te da osigura predfinanciranje od 80%. Također da nam se iz Tehničke pomoći Ministarstva poljoprivrede odobravaju bez ikakvih začkoljica i posebnih uvjeta sredstva za stručna savjetovanja na razini EU i to za prijevoz, smještaj, kotizaciju, prehranu, a ne da ih plaćamo iz sredstava namijenjenih animaciji, hladnom pogonu i plaćama.*
- *Vodiči za provedbu LEADER-a, informiranje o primjerima dobre prakse i pružanje platforme za međusektorsku suradnju za jačanje LEADER-a*
- *Organizaciju različitih online radionica s temama iz područja agronomije, održivog razvoja, ekologije, tehnologije, razvoja inovacija. Bilo bi super kada bi bilo mogućnosti i za dobivanje certifikata, potvrde koja bi bila upisana u radnu knjižicu.*
- *Potpore umrežavanju na nacionalnoj i međunarodnoj razini, monitoring i praćenje provedbe leadera plus i vodič i smjernice te informiranje o primjerima dobre prakse.*
- *Veću realokaciju sredstava iz mjere 20 u mjeru 19 (u smislu pokriva troškova sudjelovanja na radionica NRM koje moraju biti češće i tematski i konceptualno jače prilagođene radu s LAG-ovima). Veći angažman u pogledu organizacije radionica s drugim nadležnim tijelima koja upravljaju sredstvima iz drugih fondova (u slučaju prelaska na multifondovsko financiranje LRS).*
- *Naći model i način formiranja zasebnog financijskog tijela koje bi bio servis ruralnim dionicima u procesu predfinanciranja kako LRS tako i ostalih odobrenih projekata u ruralnom razvoju uz primjenu niskih kamata ili odgovarajućih financijskih instrumenata kao sredstvo osiguranja. Nacionalna ruralna mreža trebala bi organizirati i financirati radionice za stjecanja potrebnih znanja*
 - *definiranje, provedbu projekata i evaluaciju LRS*
 - *organizirati radionice sa raznovrsnim dionicima - stručni, intelektualni, obrazovni, ruralni...detekcija stanja, potreba, mogućnosti, realizacije...LAG-ovi bi tada dobili širi uvid, važnost i značaj provedbe određenih projekata u ruralnom prostoru*
 - *organiziranje i financiranje razmjene znanja u vezi planiranja i provedbe LRS sa LAG-ovima članicama EU*
- *Više regionalnih sastanaka zbog specifičnosti područja*

ZAKLJUČAK

LAG-ovi su, u prethodnom razdoblju, stekli značajno iskustvo u pripremi i provedbi LRS. Uz podršku, koja bi u prvom razdoblju bila intenzivnija, a kasnije sve manja, smatraju da bi bili u mogućnosti ispunjavati prepuštene im zadaće. Te zadaće i eventualno samostalnije djelovanje, bit će izravno povezani sa sadržajem i ciljevima LRS te mogućnostima njegovog financiranja (ovisno o tome da li će se uvesti više-fondovsko financiranje ili ne). Drugi važan faktor je stalno obrazovanje djelatnika LAG-ova i upoznavanje članova LAG-ova s njegovom ulogom u razvoju područja te ukupno bolje razumijevanje, svih uključenih u strateško planiranje i važnost LRS za kvalitetan razvoj područja.

LAG-ovi su u razdoblju 2014.-2020. stekli značajno iskustvo u pripremi i provedbi LRS. Velika većina smatra da im treba veća sloboda odnosno jača i nezavisnija uloga u pripremi i provedbi LRS za koju su svjesni da sa sobom nosi i veću odgovornost koju bi pritom preuzeli. Zbog dosadašnjeg iskustva, smatraju da su spremni na preuzimanje jače uloge i veće odgovornosti no i dalje se ističe već prethodno identificirana potreba za jačanjem kapaciteta LAG-ova ali i zadržavanjem kvalitetnog i stručnog kadra. Dio ispitanika smatra da im je potrebna vanjska/stručna podrška na koju se i sada dosta oslanjaju. Navedeni su pozitivni primjeri uključenosti volontera u rad LAG-ova te korištenje sredstava članarina za financiranje lokalnih inicijativa. LAG-ovi su identificirali kakvu podršku očekuju od strane Nacionalne ruralne mreže u svrhu jačanja kapaciteta zaposlenika LAG-ova.

PREPORUKE

- 1) Potrebno je stabilno financiranje LAG-ova u cilju očuvanja obučenog kadra koji čini okosnicu u upravljanju LEADER-CLLD pristupom na terenu.
- 2) Potrebna je kontinuirana edukacija kadrova/zaposlenika LAG-ova, ali i članova i ostalih razvojnih dionika u LAG području u čemu značajno može doprinijeti Nacionalna ruralna mreža.
- 3) Potrebna je kontinuirana podrška tijelima i djelatnicima LAG-ova s ciljem njihovog osamostaljenja u artikuliranju LRS i njenoj kvalitetnijoj provedbi.
- 4) Potrebno je pravodobno osigurati informacije i edukacije u slučaju više-fondovskog financiranja LRS u sljedećem programskog razdoblju.

- 1) LAG-ovi trebaju kontinuirano jačati svoje kapacitete (ciljane edukacije prema identificiranim potrebama) i razraditi politike zadržavanja i privlačenja stručnih i kvalificiranih kadrova.
- 2) NRM treba uzeti u obzir identificirane potrebe odnosno očekivanja LAG-ova u cilju njihovog jačanja za sljedeće razdoblje.

Evaluacijsko pitanje 5:

Koje su prakse i potrebe LAG-ova za provedbu vrednovanja LRS i korištenje rezultata vrednovanja za daljnji rad?

5

Provedba praćenja i vrednovanja projekata iz LAG natječaja

- korisnici većinu važnih informacija šalju APPRRR-u kroz AGRONET te da im se trebao omogućiti pristup podacima za njihove korisnike (ili barem dio podataka) kako bi izbjegli da za potrebe svog praćenja i vrednovanja, moraju iste informacije tražiti od korisnika.
- LAG-ovi su se u svojim LRS većinom usmjerili na pokazatelje ostvarenja (fizičkog i financijskog) koje su preuzeli iz PRR, te u manjoj mjeri na pokazatelje rezultata koji su preuzeti iz PRR; korištenje dodatnih, specifičnih pokazatelja za njihove LRS koje su sami razvili je vrlo malo zastupljen; iznimno je malo zastupljeno pokazatelja učinka u LRS.
- najviše zastupljena završna vrednovanja i među-vrednovanja, dok je predviđeno vrlo malo dodatnih istraživačkih aktivnosti, npr. za utvrđivanje potreba.
- Po pitanju provedbe kvalitativnog vrednovanja, odnosno utvrđivanja ostvarenog utjecaja LRS na područje LAG-a, većina LAG-ova ih nije provela; ostatak LAG-ova je ili već ih napravio i objavio, ili su napravili, ali nisu podatke javno objavili, ili im je u tijeku provedba ili priprema za provedbu. LAG-ovi koji su proveli ili planiraju provesti vrednovanje su također podijeljeni, skoro podjednako, na one koji vrednovanje provode interno (primarno jer nemaju sredstava za vanjsko vrednovanje) ili one koji provode vrednovanje uz pomoć vanjskog evaluatora.
- Uvidom u navedene objavljene rezultate vrednovanja vidljivo je da su LAG-ovi većinom izvještavali o provedbi bez da su provodili same aktivnosti vrednovanja (uz par izuzetaka).

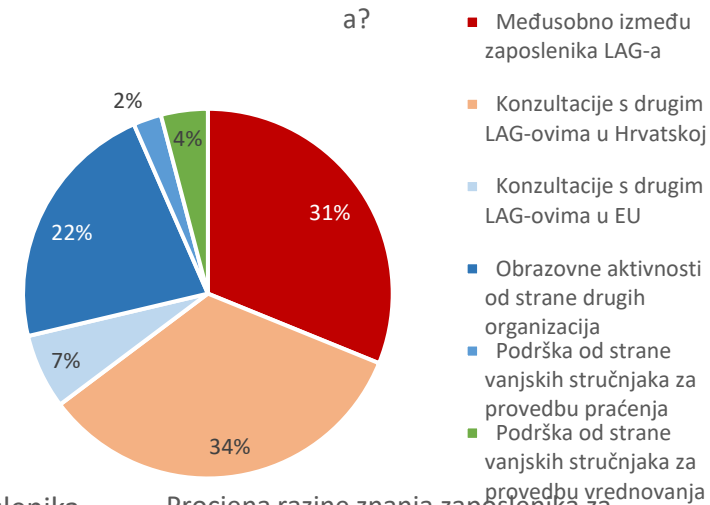
Pogledali smo što je dostupno i vidljivo je da je to SAMO praćenje – čast (rijetkim) iznimkama. Vidjeli smo to i po GIP-ovima LAG-ova; izmijenili obrazac, naglasili da treba izvijestiti o evaluacijskim aktivnostima ali ništa se značajno nije promijenilo.

Razvoj kapaciteta LAG-ova za praćenje i vrednovanje

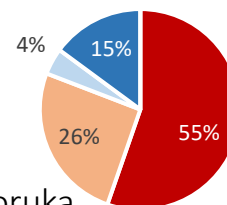
Teme u kojima LAG-ovi vide potrebu za produblivanjem znanja zaposlenika LAG-a u području praćenja i vrednovanja LRS uključuju:

- Cjelokupni proces praćenja i vrednovanja LRS uključujući i praktične primjere (koji bi uključivali dobre i loše primjere).
- Formuliranje istraživačkih pitanja za provedbu vrednovanja.
- Kvalitativno vrednovanje LRS.
- Jačanje razumijevanja vrednovanja, ali ne samo među zaposlenicima LAG-a, već u ukupnom članstvu.
- Uvid u primjere dobre prakse.
- Organiziranje evaluacijskih aktivnosti.
- Pokazatelji:
 - Pokazatelji učinka kroz zaposlenost/nezaposlenost,
 - Pokazatelji rezultata - povećanje prihoda po korisniku,
 - Ostali financijski pokazatelji uspješnosti.
- Metode i interpretacija podataka, prosudbe o evaluacijskim pitanjima; oblikovanje preporuka.
- Kreiranje internog sustava za vrednovanje.
- LAG-ovi su istaknuli kako očekuju podršku u cilju osiguravanja kvalitetnog praćenja provedbe LRS te aktivnosti vrednovanja, kao npr. od strane NRM kao i ostalih mrežnih organizacija. Kao jedan od osnovnih preduvjeta navode ujednačene upute odnosno metodologiju za provedbu vrednovanja.

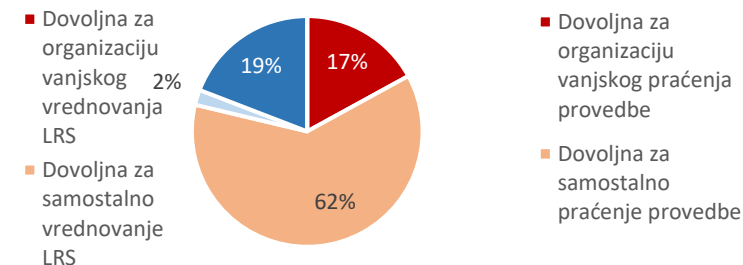
Na koji način ste osigurali stručnu podršku u provedbi navedenih aktivnosti praćenja provedbe i vrednovanja LRS-a?

Procjena razine znanja zaposlenika za provedbu vrednovanja

Procjena razine znanja zaposlenika za provedbu praćenja

ZAKLJUČAK

LAG-ovi su u dosadašnjem radu prvenstveno obavljali aktivnosti praćenja, ne i vrednovanja. Zbog ograničenog znanja o vrednovanju, svakako trebaju pomoć nadležnih tijela i mreža gdje su članovi u pokretanju ovog procesa, od pripreme evaluacijskih planova, prikupljanje odnosno pripremu za provedbu procesa vrednovanja do znanja o tome kako koristiti rezultate vrednovanja za daljnji rad i planiranje. Osobito zabrinjava činjenica da vrednovanje učinaka nije predviđeno, tj. u LRS nedostaju mjerljivi pokazatelji učinka, već su većinom preuzeti pokazatelji postignuća i ostvarenja iz PRR-a.

LAG-ovima je potreban razvoj kapaciteta u provedbi vrednovanja, organizaciji istih te boljem razumijevanju kvalitativnih vrednovanja. Većina LAG-ova je naglasila kako planiraju samostalno provoditi vrednovanja, prije svega zbog nedostatka sredstava, što može značajno utjecati na kvalitetu i objektivnost vrednovanja.

Samo dio LAG-ova objavljuje rezultate dosadašnjih vrednovanja javno, dok ih većina planira koristiti samo za interne potrebe.

LAG-ovi su u dosadašnjem radu prvenstveno obavljali aktivnosti praćenja, ne i vrednovanja. Dio LAG-ova je započeo s aktivnostima vrednovanja ali većina to tek planira. Istraživanje je pokazalo da je potrebno jačanje kapaciteta LAG-ova za vrednovanje. Dio ispitanika je istaknuo potrebu za izradu zajedničke metodologije za vrednovanje iako već postoje (metodološki) vodiči za vrednovanje LEADER-a.

Većina LAG-ova je tijekom istraživanja naglasila kako planiraju samostalno provoditi vrednovanja, prije svega zbog nedostatka sredstava za provedbu vanjskog vrednovanja. Navedeno je u skladu s predviđenim metodama vrednovanja LEADER-a i zacijelo će poslužiti LAG-ovima za učenje i rezultirati povećanjem kapaciteta kroz praktičnu provedbu vrednovanja..

Samo dio LAG-ova objavljuje rezultate dosadašnjih vrednovanja javno, dok ih većina planira rezultate vrednovanja koristiti samo za interne potrebe.

PREPORUKE

E

- 1) Potrebno je osigurati potporu u pripremi LAG-ova za provedbu procesa vrednovanja provedbe njihovih LRS. U tom smislu očekuju potporu NRM-a.
- 2) Potrebno je osigurati sredstva potrebna za provedbu vrednovanja koje bi provodili vanjski stručnjaci, s obzirom da LAG-ovi navode da ne posjeduju znanja za samostalnu provedbu vrednovanja. Osim nedostatka znanja, važno je naglasiti da je uobičajena, dobra praksa da vrednovanje obavljaju vanjski, neovisni stručnjaci.
- 3) Potrebno je osigurati jednoobrazni pristup i metodologiju vrednovanja LRS.

M

- 1) Metodologije vrednovanja LRS-ova postoje ali je očito da je LAG-ovi trebaju kontinuirano jačati kapacitete za provedbu vrednovanja i korištenje rezultata vrednovanja.
- 2) Upravljačko tijelo treba kontinuirano poticati LAG-ove na provedbu aktivnosti vrednovanja i po potrebi organizirati dodatne edukativne aktivnosti.

